

Беларускія дажынкi ў святле тэорыі вынаходства традыцый

УДК 398.332.33(=161.3)

Юрый ВЛАСЮК,
аспірант

Навуковы кіраўнік –
МАХОЎСКАЯ Ірына
Станіславаўна, кандыдат
гістарычных навук, дацэнт

Юрый ВЛАСЮК. Беларускія дажынкi ў святле тэорыі вынаходства традыцый. У артыкуле на аснове тэорыі Э. Хабсбаума аб вынаходстве традыцый праводзіцца аналіз змяненняў, што адбыліся з беларускім каляндарным абрадам дажынак, які ў наш час стаў фестывалем-кірмашом. Робіцца выснова аб адсутнасці ў гістарыяграфіі пункту гледжання на сучасны фестываль-кірмаш «Дажынкi» праз тэорыю вынаходства традыцый. Вызначаецца, як адбываліся трансфармацыі і ўкараненне гэтай традыцыі.

Ключавыя словы: традыцыя, вынаходства традыцый, нацыянальная традыцыя, фестываль, дажынкi, этналогія, Беларусь.

Yuri VLASIUK. Belarus' harvest festival through the prism of invented tradition theory. Using Eric Hobsbawm's theory about the invention of traditions, the article analyzes the transformation of the Belarusian harvest ritual that is now observed in the form of a festival-fair. According to the author, the historiography lacks a point of view on the contemporary harvest festival Dazhinki based on the invented tradition theory. The article looks into the transformation and entrenchment of this ritual.

Keywords: tradition, invention of traditions, national tradition, festival, harvest festival, ethnology, Belarus.

У 1983 годзе выйшла ў свет кніга пад рэдакцыяй брытанскіх гісторыкаў Эрыка Хабсбаума і Тэрэнса Рэйнджэра «Вынаходства традыцый» (The Invention of Tradition) [1, с. 4]. Выхад гэтай працы – сапраўдны фурор у навуковым свеце таго часу. У ёй на багатым факталагічным матэрыяле брытанскай, каланіяльнай індыйскай і афрыканскай гісторыі прааналізавана паходжанне шэрагу традыцый. Асноўная ідэя гэтай канцэпцыі ў тым, што многія звыклыя нам традыцыі толькі падаюцца старымі. Насамрэч нярэдка яны маюць нядаўняе паходжанне і з'яўляюцца вынайздзенымі. Пры гэтым новыя традыцыі могуць быць абноўленымі формамі старых традыцый, якія нярэдка выдаюцца за старыя.

Гэта канцэпцыя атрымала асаблівую папулярнасць, паколькі ў сацыяльных навуках канца ХХ стагоддзя зацвердзіўся падыход, часткай якога стала тэорыя Хабсбаума. Ён атрымаў назву сацыяльнага канструктывізму. Сутнасць падыходу заключалася ў наступным: часта ўсе навакольныя нам сацыяльныя адзінкі здаюцца нам відавочнымі, існуючымі спрадвечу і нязменнымі ў часе. Гэта ж тычыцца нацый і традыцый – часта нам здаецца, што тая ці іншая нацыя існуе мноства стагоддзяў, роўна як і традыцыі, якія з'яўляюцца адметнымі прыкметамі гэтай нацыі. Але насамрэч гэтыя сацыяльныя адзінкі з'яўляюцца вынікам і прадуктам чалавечай дзейнасці, і многія з іх сфарміраваліся адносна нядаўна [2].

Пасля нараджэння новай канцэпцыі навукоўцы па ўсім свеце прыняліся аналізаваць традыцыі, што існавалі ў іх краінах. Таму што творцы тых ці іншых традыцый, успрымаючы іх як спрадвечныя, нават не падазравалі, што нярэдка

[ПРА АЎТАРА]

ВЛАСЮК Юрый Леанідавіч.

Нарадзіўся ў 1995 годзе ў г. Маларыце Брэсцкай вобласці. Скончыў гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (2017). Аспірант гэтай ВУЗ з 2019 года.

З 2017 па 2020 год працаваў адміністратарам экспазіцыйнага аддзела Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь.

Аўтар дзевяці навуковых прац.

Сфера навуковых інтарэсаў: духоўная культура беларусаў, гісторыя архітэктуры і фартыфікацыі Беларусі, палітычная гісторыя Кітая найноўшага часу.

яны ствараюць новыя традыцыі. Гэта ж можна сказаць пра некаторыя сучасныя беларускія традыцыі, гісторыя якіх даволі маладая. Даследаванні сучасных беларускіх традыцый праз прызму тэоры Хабсбаума ў айчынай гістарыяграфіі практычна не праводзіліся. Таму прыйшоў час прааналізаваць адну з найбольш вядомых беларускіх традыцый і адказаць на пытанне, старая яна альбо сканструявана ў нядаўнім мінулым. Размова ідзе аб беларускіх дажынках.

Тэорыя вынаходства традыцый

Паводле Э. Хабсбаума і Т. Рэйнжэра, вынайздзеная традыцыя – сукупнасць грамадскіх практык, гэта значыць дзеянняў, якія ўвайшлі ва ўжытак таго ці іншага грамадства. Гэтыя дзеянні маюць рытуальны ці сімвалічны характар. Звычайна яны рэгулююцца пры дапамозе правіл, якія або прапісаны, або толькі маюцца на ўвазе ўдзельнікамі такіх практык. Мэта практык – укараненне пэўных каштоўнасцей і норм паводзін у пэўным грамадстве. А сродак дасягнення гэтай мэты – паўтарэнне такіх практык. Апошняя акалічнасць непарыўна звязвае гэтыя практыкі з мінулым, часцяком нявызначаным, з якога яны ў грамадскай свядомасці бяруць свой пачатак.

Аднак спецыфікай такіх практык з'яўляецца тое, што іх сувязь з гістарычным мінулым звычайна з'яўляецца фіктыўнай. Як заўважаюць аўтары даследавання, «гэтыя традыцыі ўяўляюць адказ на новую сітуацыю ў форме дасылкі да сітуацыі старой. Або яны ствараюць сабе мінулае шляхам яго як бы абавязковага паўтарэння» [3, с. 48].

Часцей за ўсё вынаходства новых традыцый адбывалася падчас радыкальнага пераўтварэння грамадства, калі разбураліся ранейшыя сацыяльныя формы, у якія былі ўбудаваны старыя традыцыі. Узамен іх узніклі новыя формы, пад якія было немагчыма прыкласці старыя традыцыі [3, с. 51]. Але нягледзячы на тое што вынайздзеных традыцый па ўсім свеце з'явілася вялікае мноства, яны не занялі таго значнага месца ў жыцці грамадстваў і індывідаў, што займалі традыцыі старыя [3, с. 58].

Адсюль узнікае пытанне: для чаго ўвогуле старыя традыцыі, якія аджылі свой век, трэба было чымсьці замяшчаць? Адказ крыецца ў характары саміх традыцый, як старых, так і вынайздзеных. У сучасным грамадстве, якому ўласцівы хуткія змены, традыцыі даюць людзям ілюзію «імунітэту» перад зменамі [4, с. 40]. Хуткія змены пазбаўляюць людзей не толькі звыклага жыццёвага ўкладу, але таксама размываюць трывалыя каштоўнасці і арыенціры. А традыцыі з'яўляюцца той «ціхай гаванню», у якой грамадская свядомасць можа схаватца ад змен, што ідуць адна за адной.

Як правіла, вынаходства новых традыцый адбывалася паралельна з яшчэ адным працэсам – канструяваннем нацый. Гэты працэс расцягнуўся з часоў Амерыканскай і Вялікай Французскай рэвалюцый XVIII стагоддзя і да сучаснасці. Кожная нацыя, якую б доўгую ці невялікую гісторыю дзяржаўнасці яна ні мела, імкнулася паказаць гэтую гісторыю як мага больш

Прэзентацыя ручніка
на фестывалі-кірмашы працаўнікоў сля
«Дажынкi-2021» у г. Скідзелі
Гродзенскага раёна

Рэканструкцыя традыцыйнага абраду дажынак у Беларускаім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту. 2021 год. Фота аўтара

краіны і меў больш-менш дакладную праграму. Недзе, як можа падацца, ён праходзіў інэрцыйна, як бы сам па сабе. Але заўсёды гэты працэс уключаў у сябе ўкараненне новых свят, адраджэнне старых традыцый, альбо вынаходства новых традыцый з адсыланнем на старыя.

Гэты працэс закрануў і Беларусь, дзе ў 1990-я гады ў новай форме адрадзілася традыцыя святкавання заканчэння ўборкі ўраджаю. Традыцыя ўвабрала ў сябе як элементы савецкага свята, так і ранейшага дажыначнага абраду. І атрымаўся фестываль-кірмаш, які мы ведаем сёння пад назвай «Дажынкi». Аднак у XX стагоддзі ў Беларусі гэтая традыцыя змяняла свае формы не адзін раз.

Што ўяўлялі традыцыйныя беларускія дажынкi?

Першапачаткова дажынкi былі часткай рытуальнага комплексу, які фарміраваўся з дахрысціянскіх часоў. У традыцыйнай беларускай культуры гэтым абрадам заканчвалася ўборка ўраджаю. Аднак да пачатку XX стагоддзя дажынкi часткова страцілі першапачатковы рытуальны сэнс, захаваўшы пры гэтым свой знешні выгляд. Праводзіўся гэты абрад у дні восеньскага раўнадзенства – 22–23 верасня [6, с. 81]. Яму адводзілася выключная роля, паколькі беларускае традыцыйнае грамадства мела аграрны характар. Жыццё беларускага селяніна цалкам залежала ад добрага ўраджаю, адпаведна, значная роля адводзілася абраднасці, якая суправаджала палявыя працы. Гэтая ўрачыстасць суправаджала і дажыначны абрад. Так, у апошні дзень жніва гаспадар поля запрашаў у талаку сваіх суседак, сваячак, сябровак. Калі ж талака збіралася па патрабаванні пана, на яе збіралася ўся жаночая палова сельскай грамады [7, с. 509]. Пачыналіся дажынкi з размеркавання жней. Гэтым займалася найбольш паважаная з жанчын. Рабілася гэта для таго, каб на апошнім жніве ніхто нікога не падганяў і не затрымліваў [8, с. 400]. У канцы жніва кожная з жней адкладала па каласку для апошняга дажыначнага снапа. Потым жней выбіралі «Багiню», рабілі для яе ўпрыгожаны стужкамі і кветкамі вянок з жыта. У гэтым вянку і з дажыначным снапом у руках «Багiня» ішла з поля наперадзе жней да дому гаспадара, альбо да панскай сядзібы, калі поле было панскім. Гаспадар асабіста сустракаў шэсце жней з хлебам-соллю. Калі жанчыны падыходзілі да гаспадарскага дома, наперад выходзіла «Багiня», кланялася гаспадару і клала да яго ног сноп. Потым гэты сноп святой вадой акрапляла гаспадыня дома. Пасля чаго гаспадар браў яго ў рукі і кланяўся «Багiні». Затым усе праходзілі ў хату. Апошні сноп гаспадар размяшчаў на покуці. Пачыналася застолле з музыкай і танцамі [9, с. 26–27].

У такім выглядзе абрад дажынак існаваў прыблізна ў XIX – сярэдзіне XX стагоддзя, калі ён быў зафіксаваны даследчыкамі. Пасля чаго старажытная традыцыя ў кароткі тэрмін эвалюцыянавала, набыўшы шматлікія новыя рысы і пазбавіўшыся ад старых.

старажытнай. Акрамя гісторыі дзяржаўнасці, кожная нацыя таксама імкнулася паказаць старажытнасць і разнастайнасць традыцый, якімі валодала. Для гэтага творцы мадэрных нацый і адраджалі, а таксама канструявалі новыя традыцыі, якія нярэдка ім самім здаваліся існуючымі спрадвеку.

Аднак паколькі першапачаткова традыцыя дэпалітызаваная і ўспрымаецца людзьмі ў якасці чагосьці неад'емнага ў іх сацыяльнай групе (лакальнай або нацыянальнай), дзяржаве, якая арганізуе і падтрымлівае гэтую традыцыю, яна ўяўляецца зручным інструментам уласнай легітымацыі ў гэтай сацыяльнай групе. У гэтым заключаецца адна з функцый як старых традыцый (пра што пісаў яшчэ М. Вэбер), так і вынайдзеных [5, с. 88]. Пры гэтым ва ўзаемадзеянні дзяржавы і яе грамадзян практычна заўсёды прысутнічае трэці бок – прадпрымальнікі [2]. Яны выконваюць ролю падтрымання і замацавання новых традыцый, а дзесьці і зусім даюць ім пачатак, вынаходзячы іх і прасоўваючы ў соцыум.

Пасля распаду Савецкага Саюза ў 1991 годзе ў былых саюжных рэспубліках пачаўся працэс будаўніцтва новых суверэнных нацый. Недзе гэты працэс быў акцэнтаваны кіраўніцтвам

Трансфармацыя свята ўраджаю ў пасляваенныя гады

Пасля заканчэння вайны наша рэспубліка ў значнай ступені заставалася аграрнай. Працягвалася правядзенне свят, якімі адзначалася заканчэнне ўборкі ўраджаю. Гэтыя свята можна лічыць новай формай старой традыцыі дажынак, якая страціла пры трансфармацыі не толькі многія сэнсавыя элементы, але і назву.

Праводзіліся новыя свята ў калгасах. Асноўнымі актарамі ў іх былі ўжо не жнеі, а працоўныя брыгады [10, с. 203]. З заканчэннем уборкі ўраджаю рабочымі калгасаў зжынаўся апошні сноп (як і ў традыцыйных дажынках), пасля чаго рабочыя плялі вянкi з каласоў і сцёблаў жыта і ўрачыста неслі іх ва ўпраўленне калгаса. Там ва ўрачыстай абстаноўцы вянкi перадаваліся кіраўніцтву калгаса. Старшыня віншаваў работнікаў з заканчэннем уборкі ўраджаю, а вечарам для іх у сельскім клубе арганізоўваўся святочны вечар.

Гэта традыцыя ў наступныя дзесяцігоддзі ўдасканальвалася. З 1960–1970-х гадоў у многіх калгасах заканчэнне ўборкі ўраджаю атрымала афіцыйную назву – свята ўраджаю. Праводзілася яно звычайна на цэнтральнай плошчы пасёлка, у парку або на ўскраіне лесу. Устанавлівалася сцэна, яе ўпрыгожвалі стэндамі і плакатамі, праводзіўся святочны мітынг, віншавалі найлепшых камбайнераў, уручалі граматы і падарункі. Нярэдка галоўным героем мерапрыемства становіўся персанаж пад імем Ураджай. Як правіла, гэта быў найлепшы хлебароб, апрануты ў нацыянальны строй, які ўпрыгожваўся каласамі. Пад гукі ўрачыстай музыкі Ураджай уручаў кіраўніцтву калгаса апошні жжаты сноп або каравай. Пасля афіцыйнай часткі свята пачыналіся масавыя гуляні [11, с. 50].

Канструяванне сучаснай традыцыі фестывалю-кірмашу «Дажынкi»

У 1990-я гады Рэспубліка Беларусь знаходзілася ў складаным эканамічным становішчы. Цяжасці назіраліся і ў сферы сельскай гаспадаркі. У краіне працягвала функцыянаваць сістэма калгасаў, але было незразумела: захаваецца яна ці краіну чакаюць рэформы ў сельскай гаспадарцы.

Да таго ж у 2-й палове ХХ стагоддзя беларусы ўпершыню ў сваёй гісторыі сталі гарадской нацыяй (у 1999 годзе 69 % насельніцтва краіны пражывала ў гарадах, а ў 2019 годзе – 77,5 %) [12; 13]. Але значная доля жыхароў гарадоў з'яўлялася выхадцамі з сельскай мясцовасці. Гэта значыць, што эмацыйная сувязь з вёскай у большасці грамадзян краіны была вельмі істотнай.

Для падтрымкі сельскага насельніцтва і аграрыяў кіраўніцтвам краіны было вырашана адрадзіць у новай форме свята Ураджаю. Новае свята з самага пачатку набыло зусім іншы, якасна больш высокі статус і значэнне. Па-першае, новае свята пачало арганізоўвацца на ўзроўні ўсёй рэспублікі з удзелам Прэзідэнта краіны, а па-другое, яму была вернута назва традыцыйнага беларускага абраду – дажынкi.

Першы фестываль «Дажынкi» быў праведзены 7–8 верасня 1996 года ў Століне ў форме фестывалю-кірмашу, на якім ушаноўваліся найлепшыя хлебаробы краіны. На свяце прысутнічаў Прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка, што сведчыла аб высокім статусе мерапрыемства.

11 ліпеня 1997 года Саветам Міністраў была прынята пастанова № 868 «Пра дадатковыя меры па забеспячэнні ўборкі ўраджаю зерневых, зернебабовых і іншых сельскагаспадарчых культур у 1997 годзе», у 19-м пункце якой гаварылася: «Прызнаць мэтазгодным правесці рэспубліканскі фестываль-кірмаш працаўнікоў сяла «Дажынкi-97» на базе аднаго з раёнаў Гродзенскай вобласці» [14, с. 86]. Быў абраны Мастоўскі, а правядзенне «Дажынак» з гэтага часу стала новай штогадовай беларускай традыцыяй, якая з'явілася працягам дажыначнага абраду і свята Ураджаю.

З года ў год значэнне новай традыцыі нязменна павышалася – фактычна сучасныя «Дажынкi» сталі адным з цэнтральных па значнасці свят у Беларусі [15, с. 307]. Праводзіліся яны ў тры этапы: у кожным раёне, кожнай вобласці, а фінальным звязом былі рэспубліканскія «Дажынкi». Апошнія праводзіліся тры дні. Працягвалася гэта да 2014 года, калі рэспубліканскі ўзровень быў скасаваны. Затым фінальным звязом «Дажынак» стаў абласны ўзровень [16].

Мэты правядзення фестывалю «Дажынкi» былі канчаткова аформлены ў 2007 годзе. Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь зацвердзіў «Палажэнне пра парадак падрыхтоўкі і правядзення рэспубліканскага фестывалю-кірмашу працаўнікоў сяла „Дажынкi“». Так, у ім пралісваліся мэты свята: «Папулярызацыя найлепшых традыцый і дасягненняў працаўнікоў сяла; падвядзенне вынікаў і ўзнагароджанне пераможцаў рэспубліканскіх спаборніцтваў па вытворчасці сельскагаспадарчай прадукцыі і развіцці сацыяльна-культурнай сферы сяла; арганізацыя культурнага адпачынку і

Урачыстае шэсце
падчас свята супрацоўнікаў сяла
ў г. п. Лагішын Пінскага раёна
Брэсцкай вобласці. 2021 год

эстэтычнага выхавання працаўнікоў сяла» [17]. Яшчэ адной мэтай свята з'яўлялася добраўпарадкаванне гарадоў, якія рыхтаваліся прыняць наступныя «Дажынкi» [18].

Звычайна свята пачынаецца з урачыстага шэсця святочнай калоны. У яе пачатку ідуць апранутыя ў традыцыйныя касцюмы дзяўчыны і юнакі, што нясуць флаг фестывалю, Дзяржаўны герб Рэспублікі Беларусь і флаг вобласці, калі размова ідзе пра абласныя «Дажынкi». Следам за імі праходзяць фальклорныя калектывы, якія спяваюць народныя песні, граюць музыку [7, с. 515]. Пасля іх ідзе кіраўніцтва раёна ці вобласці, госці свята. Замыкае калону шэсце працаўнікоў сельскай гаспадаркі. Рухаецца калона па цэнтральных гарадскіх вуліцах у напрамку да цэнтральнай плошчы, дзе звычайна ўсталёўваецца сцэна, на якой адбываецца ушанаванне найлепшых работнікаў жніва, выступаюць фальклорныя калектывы і музычныя гурты [10, с. 204].

Атачаюць гарадскую плошчу і суседнія вуліцы чароды гандлёвых павільёнаў, на якіх рэалізуецца продаж прадукцыі прадпрыемстваў вобласці, прадпрымальнікаў і народных умельцаў. Заканчваецца фестываль звычайна гуляннямі, што працягваюцца да самага вечара. Тады ў горадзе пачынаецца гала-канцэрт і дыскатэка на адкрытай пляцоўцы, а таксама арганізоўваецца святочны салют [7, с. 516–517].

Такім чынам, беларускія дажынкi на працягу ХХ стагоддзя зведалі не адну трансфармацыю. Аднак нельга сказаць, што так вынаходзілася новая традыцыя – у кожны канкрэтны этап сваёй эвалюцыі дажынкi мянялі форму святкавання, захоўваючы тую сэнсавую аснову, якая была закладзена ў іх традыцыйнай культуры. Але кожная з пералічаных форм святкавання ператваралася ў новую традыцыю для грамадства і дзяржавы свайго часу.

Пасля вайны ў БССР, захоўваючы ўведзены яшчэ ў 1930-х гадах Дзень работнікаў сельскай гаспадаркі і перапрацоўчай прамысловасці, савецкая ўлада фарміравала новую традыцыю, якой заканчваўся працэс уборкі ўраджаю. Гэта традыцыя ўтрымлівала многія элементы дажыначнай абраднасці, захоўваючы непасрэдную пераемнасць з ёй. Аднак адмова ад старых форм традыцыі тлумачыцца задачай, якую ставіла савецкае кіраўніцтва – скасаванне антыпрагрэсіўных абрадаў і замяшчэнне іх прагрэсіўнымі, ідэалагічна правільнымі грамадзянскімі абрадамі. Свята Ураджаю станавілася злучным звяном паміж старой, звыклай сельскаму чалавеку традыцыяй святкавання дажынак і традыцыяй новай, сацыялістычнай.

З распадам Савецкага Саюза і набыццём Рэспублікай Беларусь дзяржаўнай незалежнасці адбывалася разбурэнне ранейшых сацыяльных форм. У гэтых умовах адбыўся санкцыянаваны кіраўніцтвам краіны зварот да ранейшай традыцыі дажынак, якая часткова страціла ранейшыя форму і сэнс у савецкі перыяд, а ў наш час эвалюцыянавала ў фестываль-кірмаш, да якога вярнулася ранейшая назва дажынак. Неўзабаве свята заняло месца аднаго з найбольш значных у Беларусі. Больш за тое, дажынкi сталі адзіным беларускім традыцыйным святам, якое набыло такі выключна высокі статус дзяржаўнага ўзроўню, стаўшы беларускай адметнасцю. Гэта адбылося з некалькіх прычын: новае свята было ў

меншай ступені звязана з палітыкай, пазбаўленае любых магчымых негатыўных канатацый, а разам з тым з'яўлялася новай формай звыклай сельскаму жыхару (ці выхадцу з сельскай мясцовасці) старой традыцыі.

Дзякуючы гэтаму сучасныя беларускія «Дажынкi» сталі паўнацэнным нацыянальным канструктам. Ён павінен валодаць трыма асноўнымі якасцямі, каб набыць устойлівасць у жыцці грамадства: быць злучаным практычна з паўсядзённым жыццём; быць эмацыйна замацаваным з дапамогай сімвалаў і вобразаў у свядомасці людзей; рэгулярна (штогод) прайгравацца [19, с. 201]. «Дажынкi» маюць такія якасці, традыцыя дае адчуванне рэальнасці нацыі і фарміруе ў людзей пачуццё нацыянальнай ідэнтычнасці. Такім чынам, гэта традыцыя з'яўляецца адным з інструментаў будаўніцтва сучаснай беларускай нацыі.

Артыкул паступіў у рэдакцыю 11.07.2022 г.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Гобсбаум, Е. Винайдення традиції / Е. Гобсбаум, Т. Рейнджер; пер. з англ. М. Климчука. – 2-ге вид., випр. – Київ: Ніка-Центр, 2010. – 448 с.
2. Изобретение традиции как мем и как черта социокультурной реальности: Эрик Хобсбаум и его соавторы в постсоветском контексте [Электронный ресурс] // Новое литературное обозрение. – Режим доступа: https://www.nlobooks.ru/magazines/neprikosnovennyu_zapas/119_nz_3_2018/article/19933/. – Дата доступа: 31.01.2022.
3. Хобсбаум, Э. Изобретение традиций / Э. Хобсбаум // Вестник Евразии. – 2000. – № 1. – С. 47–62.
4. Хаттон, П. История как искусство памяти / П. Хаттон; пер. с англ. В.Ю. Быстрова. – СПб.: Владимир Даль, 2004. – 424 с.
5. Свистунов, А.В. Изобретение и реконструкция традиции в современных обществах / А.В. Свистунов // Гуманитарий Юга России. – 2018. – Том 7, № 5. – С. 86–94.
6. Доманская, А.И. Дожинки по-белорусски: от ритуала к карнавалу / А.И. Доманская // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия Социальные науки. – 2013. – № 1 (29). – С. 81–87.
7. Беларусь. Т. 6. Грамадскія традыцыі / В.Ф. Бацяеў, В.М. Бялявіна, А. У. Гурко і інш.; рэдкал.: В.М. Бялявіна і інш.; Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі. – Мінск: Бел. навука, 2002. – 606 с.
8. Беларусь / Отв. ред. В.К. Бондарчик, Р.А. Григорьева, М.Ф. Пилипенко. Серия «Народы и культуры». – М.: Наука. 1998. – 503 с.
9. Шпилевский, П. Обряды поселен Витебской и Минской губерний при уборке хлеба с полей / П. Шпилевский // Пантеон. – СПб. – 1853. – Т. 9, кн. 6. – С. 19–27.
10. Власюк, Ю.Л. Фестываль-кірмаш працаўнікоў сяла «Дажынкi»: ад традыцыйнага абраду да гарадскога свята / Ю.Л. Власюк // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фальклорыстыкі. Вып. 30 / Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск: Права і эканоміка, 2021. – С. 202–206.
11. Дулебо, А. Дожинки / А. Дулебо // Сельское хозяйство Белоруссии. – 1969. – № 7. – С. 50.
12. Перепись населения 1999 года [Электронный ресурс] // Национальный статистический комитет Республики Беларусь. – Режим доступа: <https://www.belstat.gov.by/informatsiya-dlya-respondenta/perepis-naseleniya/perepis-naseleniya-1999-goda/>. – Дата доступа: 31.01.2022.
13. Почти 7,3 млн белорусов живут в городах [Электронный ресурс] // Белорусское телеграфное агентство. – Режим доступа: <https://www.belta.by/society/view/pochti-73-mln-belorusov-zhivut-v-gorodah-380384-2020/>. – Дата доступа: 31.01.2022.
14. О дополнительных мерах по обеспечению уборки урожая зерновых, зернобобовых и других сельскохозяйственных культур в 1997 году: постановление Совета Министров Республики Беларусь, 11 июля 1997 г., № 868 // Сбор дэкрэтаў, указаў Прэзідэнта і пастаноў Урада Рэспублікі Беларусь. – 1997. – № 19. – С. 79–86.
15. Власюк, Ю.Л. Занедаўчае афармленне рэспубліканскага фестывалю-кірмашу працаўнікоў сяла «Дажынкi» ў 1996–2006 гг. [Электронный ресурс] / Ю.Л. Власюк // 77-я научная конференция студентов и аспирантов Белорусского государственного университета: материалы конф., Минск, 11–22 мая 2020 г.: в 3 ч. / Белорус. гос. ун-т; редкол.: В.Г. Сафонов (гл. ред.) [и др.]. – Мінск: БГУ, 2021. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM): цв. – Ч. 3. – С. 307–310.
16. Аляксандр Лукашэнка заслухаў даклад па змяненні фармату правядзення рэспубліканскага фестывалю «Дажынкi» [Электронны рэсурс] // Інтэрнэт-партал Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. – Рэжым доступу: <https://president.gov.by/be/events/alyksandr-lukashenka-zasluxau-daklad-pa-zmjanenni-farmatu-pravjadzennja-respublikanskaga-festyvalju-dazhynki-8232>. – Дата доступу: 02.02.2022.
17. Об утверждении Положения о порядке подготовки и проведения республиканского фестиваля-ярмарки тружеников села «Дажынкi» [Электронный ресурс]: постановление Совета Министров Республики Беларусь, 30 мая 2007 г., № 712 // Информационная правовая система Normativka.by. – Режим доступа: <https://normativka.by/lib/document/500039424>. – Дата доступа: 02.02.2022.
18. Первые «Дожинки» [Электронный ресурс] // Издательский дом «Беларусь сегодня». – Режим доступа: <http://25.by/1996/dozhinki>. – Дата доступа: 03.02.2022.
19. Рудакова, И.В. Традиция как основа конструирования нации / И.В. Рудакова // Гиля: научный вестник. – 2015. – № 93. – С. 198–201.